

Süftədəd ilsanar

Süftədəd ilsanar

Rəssam: R. Sergeev

Masa hiles ixhes deş
Satış üçün nəzərdə tutulmayıb
Не для продажи

Süftədəd ilsanar

Dünyə şivşə icad havır

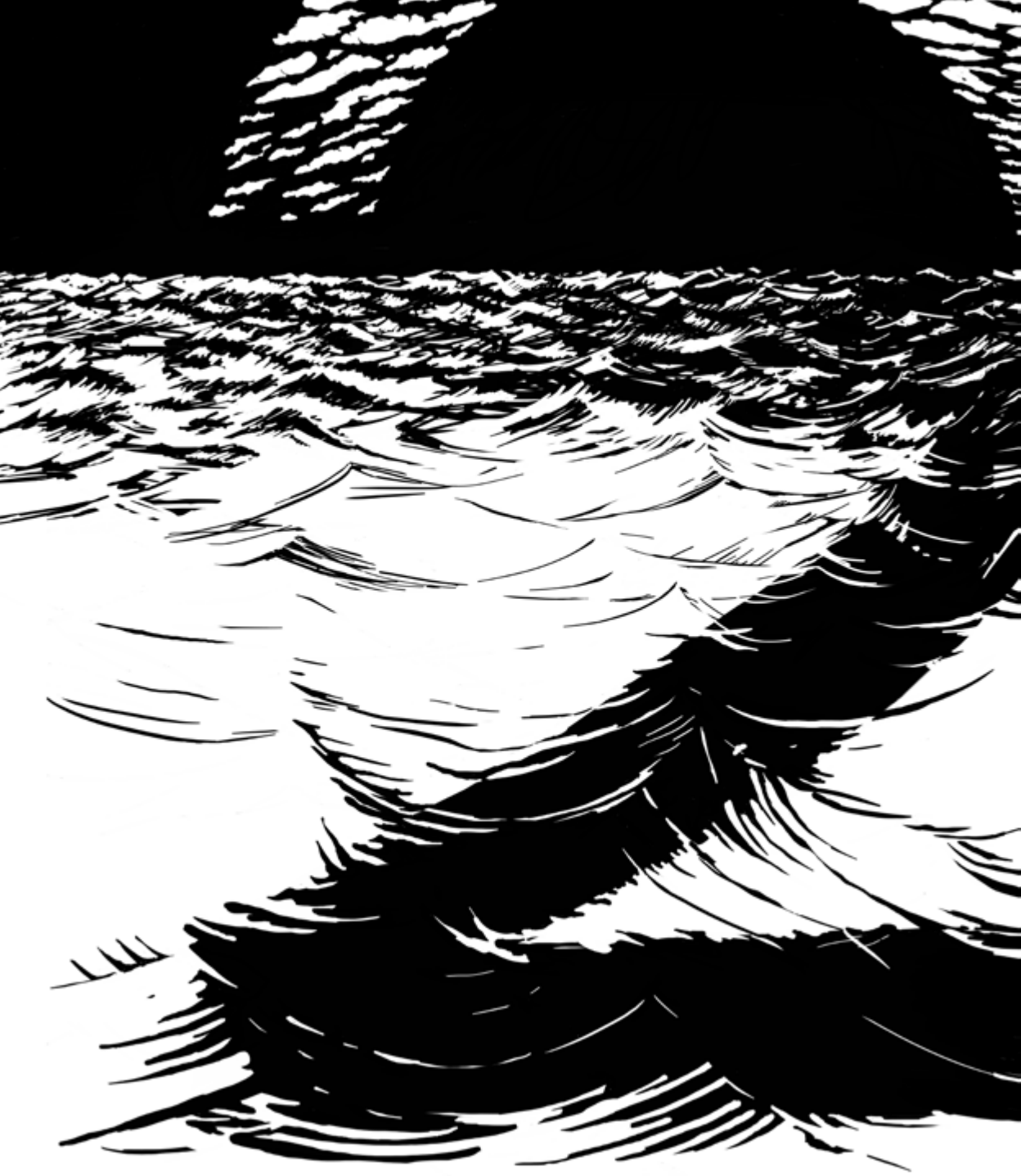

Süftənə Yinçirə xalınə-ç'ir icad
hür. Ç'iri ma saşivqa ğadişnay,
q'airai yiinay. Dərindi okeanadı
alda zulmat-miç'aq'val ğanə
viinay. Yinçid ruh midi xhidmı
alda ğurğanay. Xhələ Yinçirə
huxhur:

– Sata işix yişixh.

İşix yişir.

Yinçis ğaqur ki, işix yıxa yii.
Xhələ Minara işix miç'aq'valıla
cura hür. Yinçirə işixa "yığ",
miç'aq'valı "yuiş" xhur tur lixhir.
Naix yişir, yaıkv yişir, mid sa
ruxhuy yığ yiinay.

Minala xhala Yinçirə huxhur:

- Xhədbır q'undıxdıil cura haay sa g'at yişixh.

Yinçirə xhədbır cura haay g'at icad hır, mid xhədbır q'undıxdıil cura hır: xhiddi sa pay havıdı alda, sa pay ma havnadı q'anık apkır.

Misə ki yişir. Yinçirə havnad tur "xal" lixhir.

Naix yişir, yaıkv yişir, mid q'uıvaıd ruxhuy yığ yiınay.

Xhələ Yinçirə huxhur:

– Xaıldı q'anık yiid xhədbır sa cıqıda sıt'a yişixh ki, suqhud cıqa paydə yişixh.

Misə ki yişir. Yinçirə suqhudu cıqıdı "ç'ir" – xhədbır sıt'a yişidi cıqımı "dəryəbır" xhur tur lixhir.

Yinçis ğaqr ki, mid yıxa yii.

Xhələ Yinçirə huxhur:

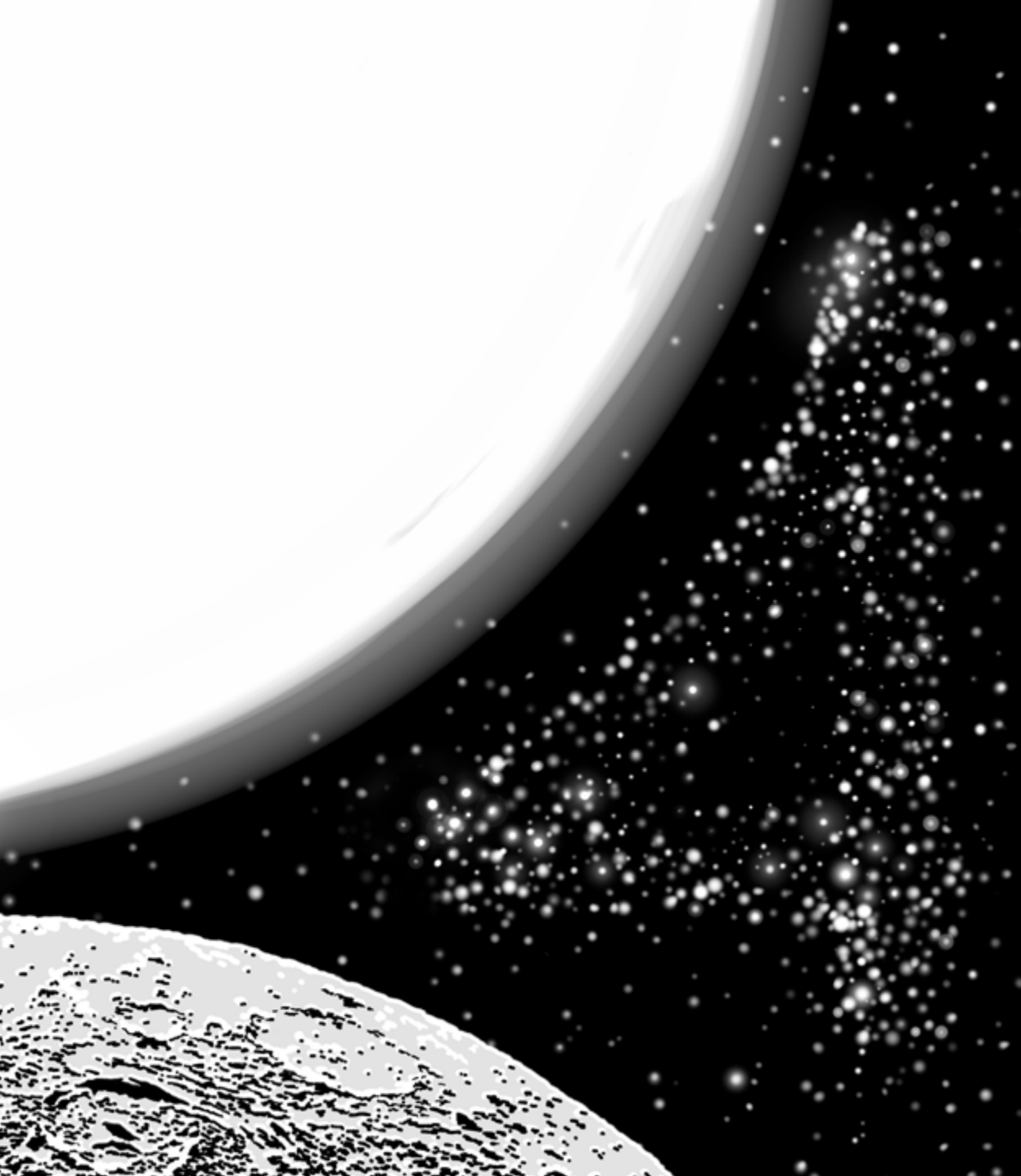
– Ç'iridi xhəsila hairsa cür uq'bur-alabır, meyvidid xukbur lit'q'ayixh. Meyvididi xukumura, ara tuxumbur ad bar vıs yii.

Misə ki yişir. Ç'iridi xhəsila uq'bur – alabır, hairsa cür meyva avkay xukbur lit'q'ır. Xukumura, ara tuxumbur adı meyva avkanay.

Yinçis ğaqr ki, mid yıxa yii.

Naix yişir, yaıkv yişir, mid xhibid ruxhuy yiğ yiinay.

Xhələ Yinçirə huxhur:

- Xailə yığnə-yuiş sasinakla cura haay çirağbır yişixh. Havamıra sənбір, fəsilбір, yığbır ğaqva haixh. Havamıkla xailə çirağbır yişir, ç'iridi xhəsila işix səhixh.

Misə ki yişir. Yinçirə q'vaib aıkkadı çirağ icad havır: yığ idara hın badannə aıkkadıkdı çirağ, yuiş idara hın badannə ç'ip'dikaldı çirağ. Havnara xaıdeybır ki icad hır. Yinçirə havbır sinəbır xailə sixhir ki, ç'iridi xhəsila işix səhixh, yığnə yuiş idara haixh, işix - miç'aqhvalıkla cura haixh.

Yinçis ğaqur ki, mid yıxa yii.

Naix yişir, yaıkv yişir, mid yuq'ud ruxhuy yığ yiinay.

Xhələ Yinçirə huxhur:

- Xhədbır, baladı il adı məxluq'maşə ats'ts'a haixh, ç'irilə aldara, xailə şurukmar laxvayixh.

Yinçirə ç'ixid, xhidəd ajdahmar, dəryidə harakat vaay hairsa cür, il ad məxluq'mar, sa ki, hairsa cür larxvay şurukmar icad hır.

Yinçis ğaqur ki, mid yıxa yii.

Yinçirə havmıs xeyir-duıaı vır, huxhur:

- TÜRƏMİŞ YİŞİR, bala yişir dəryidid xhədbır ats'ts'a ha'. Şurukmar ki ç'iridi xhəsila bala yişixh.

Naıx yişir, yaıkv yişir, mid xhud ruxhuy yığ yinay.

Xhələ Yinçirə huxhur:

– Ç'iridi xhəsila hairsa cür il ad məxluq'mar: balad xalid heyvanmar, sa ki cuiluid sürünmüş ruiq'uibur, sa ki çuiləd heyvanmar yişixh.

Misə ki yişir. Yinçirə hairsa cür mal-g'ara, çuiləd heyvanmar, sa ki, sinə cuiluid sürünmüş ruiq'uiy məxluq'mar icad hür.

Yinçis ğaqur ki, mid yıxa yii.

Xhələ Yinçirə huxhur:

– Hamı ilsan icad haas. Yanudu suruttad, Yanudu suyəd ilsanar icad daas. Havnara dəryidə adı sinə baluğmaşis, xailə yiidi sinə şurkumaşis, sinə ç'ixidi heyvanmaşis sa ki ç'iri sürünmüş ruiq'uiy sinə məxluq'maşis q'uxhvaldı vaas vii.

Yinçirə ilsan Cidi surutdadı,

Cidi suyədikal icad hür.

Havbır, xhıdıldı-vıghıldikal icad hat'ır.

Yinçirə havamıs xeyir-duıai vır huxhur:

– TÜRəmiş dişir bala diş, ç'irid xhəsil faqh, ç'iris əyəsiyvaldı va'. Dəryidə adı baluğmaşis, xailə yiidi şurkumaşis, il adı sinə məxluq'maşis, ç'iri ğurgay sinə heyvanmaşis q'uxhvaldı va'.

Yinçirə huxhur:

– Yic vaixçuis hairsa cür meyvanə tuxum livirq'ay xukbur hints'ar. Viixhid ıley, təxilnə meyva vıkıs vii. Sinə şilid bitkibir ma Yic heyvanmaşis hints'ar. Ç'iri ğadı sinə heyvanmaşə, xailə yiidi şurkumaşə , sa ki ç'iri sürünmüş ruiq'uibir sinəbir minaxhvan g'idalamış yıkıs yii.

Misə ki yişir.

Yiniş Ci hımık kaqır, ğaqur ki, mid sinə yən yixa yii.
Naix yişir, yaıkv yişir, mid riixhid ruxhuy yığ yiinay.

Xailid-ç'irid, havamı alda ğadı sinə zadımíd icad hım laqhat'ur. Yinçirə haasıd karbir hır azar yişinala xhala, yughud ruxhuy yığa istirahət hır.

Yinçirə dünyə icad havıdı zalımaıtdilə xhala
Ci istirahət hımıs gürə yughud ruxhuy yığadı,
muqqəddəsvaldı, curad sa yığkal xeyir-duıai vır.

İlsanar icad diřin

Rəbbimdi Yinçirə xalınə-ç'ir icad hıııdı həkiyəət misə vişir vii. Rəbbimdi Yinçirə xalınə-ç'ir icad haadə, ç'iridi xhəsila səkki bitkibir, çuilə səkki cürə uq'bur lirq'aşnay. Çünki, Rəbbimdi Yinçirə hələ ç'iridi xhəsila yuğal sıkır dişnay. Ham ki, naq'v əbəliyisdi ilsan dişnay. Ama ç'irikla xhəd kaığayıınay, sinə naq'umus xhəd ruiq'uinay.

Rəbbimdi Yinçirə ç'iri ğadı naq'ududu ruqukla ilsan ürkə hır, havnadı xhəxhiqır ara, il ağay nafas avır. Misə ilsındıkla il ad varlıx yişir.

Xhələ Rəbbimdi Yinçirə viriğ aıvğuidıxtiinə, Edenə sa bağ səhir, Cı icad hııdı ilsan midə sağır. Rəbbimdi Yinçirə, havsa hır ki, midi bağa ən xvaşid, liviin badannə ən itdi meyva avkay xukbur litq'ayixh. Ama bağadı yıiq'arı uımuırdidi xuknə¹ xeyirnə-şər vats'ar vaay xuk lit'q'a hır.

¹ *Uımuırdidi xuk*: Yinçirə cənnətdədi bağa yəzidi xukumukla sa, havsadı xuk viinay ki, midi xukadı meyvidıkla liviidi yiq'iş, əbədinə yəşəmiş ruiq'uir.

Edenıqır, midi bağas xhəd hints'ay çairaiğain
aığavııç'uinay, xhələ yuq'duxdiil cura vuıruıq'uinay.
Havamıkia sanad tur Pişon yii. Midi Xavila ruxhuy
ülküdıqı aığavıç'ur vuıruıqır. Midi ülküdə g'izil
kiğiyxhur. (Midi ülküdid g'izil yıxıd yii. Midə hamki,
qhats'alghay daharnə xvaşid il aığuy g'ir ki yii.)
Q'vaıb ruxhuy çairaiğainad tur Gixon yii. Midi, Kuş
ruxhuy ülküdıqı ruvğur vuıruıq'ur. Xhib ruxhuy
çairaiğainad tur Dəclə yii. Havadı, Aşşur ruxhuy
ülküdid viriğ aıvğudıxdıınıqı vuıruıq'ur. Yuq'ub
ruxhuy çairaiğain Fərat vii.

Rəbbimdi Yıncirə ilsan Edenədi bağa sixhir ki, havda
yiid ç'ir əbəliyixh, bitkimıs g'ullux vaixh. Rəbbimdi
Yıncirə ilsındıs amır havır huxhur:

– Bağa adı xukumudu barakla mıs ki ğvas yıqadə
iləs ruıq'uid. Ama xeyirnə-şər hats'ar haay xukadı
meyvıdıkla maıvıil'. Çün ki, havnakla liıvıdi yığa ğu
mütłax yiq'is yii.

Rəbbimdi Yinçirə huxhur:

– İlsındıd təkne şişin yıxıd diş. Yic havnas leyixdi sa küməkçiy icad haas yii.

Rəbbimdi Yinçirə sinə çuləd heyvanmar, xalə yiid sinə şurukmar, ç'irilədi ruqukla icad hır. Xhələ Minara ilsındıdı yanada yit'q'ır ki, haqvas ilsındıra havamı şivsəd turubur linsər. İlsındıra hindi heyvandı şiv ki tur lixhir, havdı heyvandıd tur, havad şişir. İlsındıra sinə mal-g'aramaşi, xalə yiid şurkumaşi, çulədi heyvanmaşi tur lixhir, ama cis leyixdi sa küməkçiy fayiş.

Havdı vaxtıra Rəbbimdi Yinçirə ilsındıs dəriniđ naq' sıklır. Havadı nəq'ik kidi vaxtıra Yinçirə havnadı bənt'əliyədi sa bəxhdi aıǵaıvşur, bənt'əliyədi cıqıda yak iqhixhir. Rəbbimdi Yinçirə ilsındıqı aıǵaıvşıdı bənt'əliyakla xhıdıldı ürkə harır, ilsındıdı yanada yırq'ır.

İlsındıra huxhur:

– Kaq, əxir ki, minad q'ırıb yixhdi q'ırbıklad,
bədən yixhdi bədəndıkla vii.

Yic havnaxdiil "xhıdıldı"² huxhus yii.

Çün ki, havadı, vıghınnakla laırşuıdi rii.

Minas güərə vıghıldı, cidi did-ninıkla cura yişir
xhıdınnaxhvan yıkıs yii, q'vuınakla sa bədən vıkıs vii.

Vıghıldı ki xhıdıldı ki - q'vairsinə ğats'ula diınay, ama
minala riix riıq'uişnay.

² *Xhıdıldı*: yevreyəşdi ç'ililə "vıghıldı" nə "xhıdıldı" ruxhuy kəlimətbır
sa-sinak bala kiyirkar.

Adəmnə Həvvəra havıdı günah

Rəbbimdi Yinçirə icad hıdı heyvanmaşıkla ən
aımailey, ghar viinay. Gharara xhıdınna ruhxur:

– Yinçirə vıdüşdə bağa adı xukumudu meyvidıkla
maıvıl' huxhun düz yiimə?

Xhıdınna gharada huxhur:

– Bağa adı xukumudu barakla yədüşdə iləs
ruıq'uid. Ama bağadı yııq'arı adı xukadı meyvidıkla
vıılais çuıvğuid. Yinçirə yədüşdə huxhur: "Havdı
xukadı meyvidıkla maıvıl', havnak kimədıq', çinsə
dıq'ırq'as dii."

Gharara huxhur:

– Vuıqhnar dıq'ırq'as dış. Yinçis hats'ar ki,
vuıxçə havdı meyvidıkla lııvııdı yığa, vııxııııı ulabır
laqhağıtkaı yışır, xeyırnə-şər hats'ır, Yınışkaı dıkıs dii.

Xhıdıldı karaqhar ki, midi xvaşdi xuk vii, ğaqvar ki, midi xukad meyvabır xvaşənə iləskal yii, sa ki, midi xukara ilsındıs dərrakə vısid yii. Havnas gürə midi xukadı meyvımıkla lut'q'ur ıılaır. Xhıdınnara yanada yiidi cidi vıghınnas ki midi meyvımıkla vır, çınara ki liiir. Midi vaxtıra mimıd ulabır lağıdkal yişir, ğaqvar ki, cvair ğats'ula dii. Minas gürə inciləd yarpaxbır sa-sina rıxır, ğadbırkal cuıxcuı alda lır.

Yığa yiid sıghın, sərınkal qhişidə Rəbbimdi Yiniş bağa ğurğas aığaıç'ur. Vıghınnasnə xhıdınnas Minad un yit'q'idə, dəxir xukumudu yiiq'aidə daqul dişir.

Rəbbimdi Yinçirə vıghınnadıqı xutkur:

– Ğu hiə yiidə?

Vıghınnara cavab hınts'ar:

– Yəs, Ğudu bağa ruğunud un yit'q'idə, ğats'ula yii xhur yəs kiç' vişir.

Yinçirə huxhur:

– Halıra ğvas hats'ar hır ki, ğu ğats'ula yii? Yic ğvas g'adağa hıdı xukadı meyvıdıkla ğuc liivırqhu diş?

Vıghınnara huxhur:

– Yixhdi badannə Ğuc icad harıdı xhıdınnara havdı meyvımıkla yəs vır, yic ki liiir.

Rəbbimdi Yinçirə xhıdınada huxhur:

– Mid şiv yiidə ğuc hıd!?

Xhıdınara huxhur:

– Gharara yi aldamişə harır, yic ki havad meyvabır
liir.

Xələ Rəbbimdi Yinçirə gharada ruxhur:

– Ğuc mid hınis güre xalə yiidi,
ç'iri yiidi sinə heyvanmaşdi səkkınara laıçuvşuıdi
nəhlət g'azamış havır.

Ğu, uımuırdıdı əxira yıq'amə armazdı alda sürünmüş
vuıruıq'uinə, ruq iləs yii.

Yic ğudunə xhıdınadı,

ğudu qadayədinə çınadı xınxıdı arıda düşmanvaldı
avxar.

Minadı xınxıra ğudu kəllidi ğıvxhis vii,

ğı ki havnadı mııq'liyəs vit'is vii.

Xhələ Yinçirə xhıdınada huxhur:

– Ğu ğili yuıq'arı rişidə ğvas bala zulum vıkıs vii.

Ğuc xınımar yuıq'di əcriyaxhvan duxus dii.

Ğvas yıqanəki-çıqanəki vıghınara ğvas q'uxhvaldı
vaas vii.

Xhələ Yinçirə vıghınnada huxhur:

– Yic ğvas havdı xukadı meyvidıkla liivın g'adağa
hır,

ğuc ma xhıdınnadı ç'ılık kaqhır havdı liivir.

Ğvas güre Yic sinə naq'vbır nəhlətləmiş haar.

Ğuc ummur viidiqhunqa naq'udukla, zulumdıxhvan
ıley-ruzi laısuıs yii.

Naq'vumu tıkan – g'anğal lit'q'as yii.

Ğvada naq'udu şiv ki lit'q'a haas yişidə, havad ki ğuc
ılais yii.

Ğu naq'udu qhurğana yıq'ama,

baılıqı şin saanə xhıv iləs yii.

Əxirəs ğu naq'udu qhurğas yii.

Çün ki, ğu naq'udukla icad hıdı yiinay,

naq'udu ki qhurğas yii.

Midi viğhinnad tur Adəm, xhıdınnad tur Həvva lixhir. Çün ki havdı, ç'iridi xhəsila yəşəmiş³ duıruıq'ıımıdı simmıdı nin rişir. Xhələ Rəbbimdi Yinçirə Adəmisnə xhıdınnas g'it'q'ikla ğadbır ütkə hır, havmı alda lır. Xhələ Rəbbimdi Yinçirə huxhur:

– Hamı ilsındıs xeyirnə-şər şiv yiidə hats'ır, yanukla sa bəxhdikal yişir. Hamı havsa haas ki, xıl hura hır uımuırdidi xukadı meyvidıkla lup'q'ur maıvılixh, əbədinə yəşəmiş maığvixh.

Rəbbimdi Yinçirə ilsan Edenədi bağıqır kəğərixir ki, vic ki icad yişidi naq'v vəzir, əbəliyixh. Edenədi viriğ aıvğııdııdiinə Havnara g'aravul haas mələikər sitxhir, sa ki hairsadııdiil ğurğay ts'ayəd g'ılnc sixhir ki, uımuırdidi xukaxdiil vuıruıq'ıuy raiqh uıvuıxixh.

³ *Həvva*: Yevreyəşdi ç'ililə "Həvva" ruxhuy kəlimət "uımuır" ruxhuy kəlimətdik kiyrkar.

Qabilnə Habil

Adəmə cidi xıdıldı Həvvaxhvan bəgədəval havır,
Həvva gili yuiq'arı rişir. Qabil ninıxda yişir. Həvvara
huxhur:

– Rəbbimədi kümükdıxhvan yic sa ilsan g'azamış
hır⁴.

Minala xhala Qabildi şui Habil ninıxda yişir. Habil
t'əxhbırnə ts'ihə uıxuy xaıbaıqhain, Qabil ma əkinçiy
yişir.

Sa şımuıd vaz, həftəbır ııtmüş yişir. Yeşbır haay
vaxtıra Qabilə, ci naq'udu lit'q'a hıdı barakla
Rəbbiməs pay yip'q'ır. Habilə ki cidi sürüyak süftə
ninıxda yişidi heyvanmaşıkla ən yıxıbır paynə yit'q'ır.
Rəbbimərə, Habilnə havnadı pay q'abil hır, ama
Qabilnə havnadı pay q'abil havış. Minas güərə Qabilis
yıkkənə qhail laıvç'ur, g'aş-qabağ səhir.

⁴ *Qabil* Yevreyəşdi ç'ililə "Qabil" ruxhuy kəlimət "g'azamış hır" ruxhuy
kəlimətdik kiyirkar.

Rəbbimərə Qabıldıqır xulkar:

– Ğvas his qhail laıvuiç'uidə? His g'aş-g'abağ saxar? Əqər ğuc yıxıd kar haanəşdə, Yic q'abil çaadmə? Əqər ğuc yıxıd kar çaanəşdə qünah rakadı yəli fiıvxıır, ğu cixdiil ruas yıqar, ğuc ma havana alda q'uxhvaldı havır vıqar.

Xhələ Qabilə Habildə ruxhur:

– Çuilə vitə.

Qabilnə Habil çuilə dııruıq'uir, midə Qabil, cidi şui Habili alda ç'irxır havdı yiq'ə haar.

Sa vaxt lipxhunala xhala Rəbbimərə Qabıldıqı xulkar:

– Ğudu şui Habil hinə yiidə?

Qabilə cavab hınts'ar:

– Yəs hats'aş. Yi şııdı g'aravulçıy yiimə?

Rəbbimərə ruxhur:

– Ğuc mid şiv yiidə hııd? Ğudu şııdı ibirdirə saaki səs havır Yi un haar. Midi naq'udura, ğudu xılıxhvan savıdı, şııdı ibirdis yəl ır. Havnas gürə ğuc midi naq'ududu nəhlət g'azamış havır. Midi naq'udura ğuc yəzidi bitkimıdı ç'ixi yişinis nəsdəkəl kümək haas diş. Ğvaxda xal-cıqa yıkıs diş. Midıqır-midə, çinıqır-çinə süləmiş yıkıs yii.

Qabilə Rəbbimədə huxhur:

– Ğiyğa Ğuc yi yixhdi naq'udula kəğərixir. Yədə sadaki Ğudu yanda aığuis yıkıs diş. Yaxda xal-cıqa yıkıs diş. Yi midıqır-midə, çinıqır-çinə süləmiş yıkıs yii. Yi halda ki firxhudə yiq'ə haas yii! Midi cəza yic şivse buasdə?

Rəbbimərə cavab vır huxhur:

– Qabil, halıra ki ğu yiq'ə hııdə, Yic havnas yughud g'atnə baladı cəza vıs vii.

Rəbbimərə Qabili sa əlamət lixhir ki, havna tüş yişinara havdı yiq'ə maixh. Minala xhala Qabil Rəbbimakla tək qhişir, Edenədi viriğ aıvğııdıxtiinə, Nod ruxhuy ülküdə yəşəmiş yıkıs kik'ir.

Adəmid nəsilbır

Adəmdi nəsil didi həkiyə t misə vii. Yinçirə ilsan
icad haadə Cidi surutdadı, Cidi suyaladıkal icad hır.
Yinçirə havbır, vıghıldınə-xhıdıldıkal icad hat'ır,
havmıs xeyir-duıaı vır, "ilsan" xhur tur lixhir.
Adəmıxda veşnə xhip'ts'ır sən yiidə, cik kiyirkay,
cidi surutdadı sa dix ki yişir. Adəmə havnad tur Şet
lixhir. Şet ninıxda yişinala xhala Adəm, maıyad veş
sən yəşəmiş yişir. Adəmıxda madıd balad duxranə
rişbir ki dişir. Adəm, yuiç'uid veşnə xhip'ts'ırdı sıda
yəşəmiş yişir, xhələ yiq'ir.

*Mid ç'albır İsrailədi paççah Davud peyğambarad
ç'albır yii. Davud peyğambarara Rəbbiməs alxışbır
haay, Havnas cidi narahatvaldı vats'ar vaay balad
ç'albır kixhidi ilsankal bala məşhur yii. Davud
peyğambar cehil vaxtıra xaıbaıqhain yışinis gürə
balasdıqa çuılə yışir yii.
Havnas gürə təbiətədi, dünüdüdü xvaşvaldı ğavaqvar.
Ham ki midi xvaşvalı alda, xoşvaldı İcad Havınad xıl
ğagvar. Mid ç'albır ki midi mainada yii.*

Ç'albır 8

Xoradı drijoras.

Davud peyğambarad "Gittit"axhvan huxhud ç'albır.

*Ya Rəbbim İlahi! Ğuğud tur ç'iridi xhəsila şuda
əzəmətli yiidə.*

Ğuğud ehtişam aırşidə kaığayıç'uir.

Kürpə xınımaşdı, çığamaşdı kinə həmd Ğva ləyirq'ar.

*Ğudu qudrutdudu qucərə Ğuğud düşmanarnə
miidaiiyər kətəs məcbur hat'ır.*

Ğudu xılıra hıdı aırşidik,

Hairsa cidi cıqıda sixhidi vaznə xaıdeymık kaqhır

Yic yədə ruxhur:

*– İlsan şiv zad yiidə ki, Ğu havnadı badannə
narahat ruıq'uir? Adəmdi evlad şiv viidə ki, Ğuc
havadı g'avğu vaar?*

*Ğuc havdı, Ğuc icad hıdı sinmıdı yuiq'a sa Ğvala
saannə icad hıır.*

*Ğudu şührətdıkla havnas ki pay vır.
Ğudu xılamıra icad hıbr, havnadı xılıdı q'anık vır.
Sürümü, nəxirmı,
Çuılə yiidi heyvanmaşi,
Xaılaı yiidi şurkumaşi,
Dəryidə adı baluğmaşi,
Xhidə adı sinə heyvanmaşi alda
Ğuc havdı hükümdar hır.*

*Ya Rəbbim İlahi! Ğuğud tur ç'iridi xhəsila şuda
əzəmətli yiidə!*

Kitabak kibır

Dünyə şivşə icad havır

5

İlsanar icad dişin

19

Adəmnə Həvvəra havıdı günah

25

Qabilnə Habil

33

Adəmid nəsilbır

39

Ç'albır 8

43

